

ЕВРЕЙСКИЯТ БУКВЕН АКРОСТИХ ОТ БИБЛЕЙСКАТА КНИГА ПЛАЧ ЙЕРЕМИЕВ И НЕГОВИЯТ СТАРОБЪЛГАРСКИ ПРЕВОД

Инна Димитрова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Докладът разглежда средновековната християнска традиция за добавяне на тълковно значение към имената на еврейските букви в библейската книга Плач Йеремиев, с което се улеснява разчитането на пророчеството за съдбата на еврейския народ, съдържащо се в песните и тяхната акростихова подредба. Интерес представлява начинът, по който старобългарският преводач предава съдържанието на тълковния акростих, отклонявайки се на места значително от гръцкия оригинал.

Ключови думи: еврейска азбука, акростих, книга Плач, старобългарски, преводи.

Въведение

Библейската книга Плач Йеремиев¹ е от няколкото старозаветни произведения, в които структурата на стиховете и тяхното съдържание се определят от буквите в еврейската азбука. Тя се състои от пет песни, четири от които са подредени в азбучен акростих, а петата има 22 стиха, колкото са буквите в еврейското писмо. Както е известно, консонантното еврейско писмо е азбуката, на която е написан Стариият завет, но тя се счита за първоначална и поради това, че от нея произлиза най-разпространената азбука в Античността и Средновековието – гръцката. Тя добавя към еврейското консонантно писмо букви за вокалите, но запазва чуждите семитски имена. Тъй като редица стихове в Стариия завет съдържат еврейски азбучен акростих (псалми 110, 111, 118 и 144, както и краят на Притчи Соломонови), още в Късната гръко-латинска античност възниква традиция за обясняване на значението на еврейските буквени имена, която има християнска основа. Тълковната азбука, съдържаща 22-те еврейски букви, е разяснена в произведенията на двама изтъкнати раннохристиянски автори – Евсебий Кесарийски [1] и Йероним Стридонски [2]. Те разделят еврейските букви на седем синтагми, като всяка има структура, образувана от имената на буквите и тяхното значение² (таблица 1). В *Писмо до Паула* св. Йероним пояснява по повод азбучния псалом 118, че както не може да се четат и съчетават думите, без да се познават буквите, така и в божествените писания не можем да преминем към голямото познание, ако не сме усвоили първоначалата на нравственото учение. Според св. Йероним от значението на

всяка от буквите трябва да се съди за смисъла на текста, който я следва. Поради това според църковния отец най-напред трябва да се изяснят структурата на еврейската азбука и съчетанието на нейните елементи, преди да се премине към прочитането на текста.

Правилото за тълкуване на буквите е използвано при обучението в гръцките училища. За това свидетелства старобългарският трактат „О писменехъ“ [3], в който се споменава значението на еврейската буква *алеф* и на произлязлата от нея гръцка буква *алфа*³. Въз основа на ранната азбучно-тълковна традиция към VI век възниква трактатът *Mysteria Literarum*⁴ с произход манастира „Мар Саба“ в Йерусалим [4]. Тълковният акростих от книга Плач Йеремиев, който се намира в ръкописите на Септуагинта, носи чертите и на двете предходни традиции, но има собствен облик, който е обвързан с текста на песните в пророческата книга. Вероятно е съставен ок. VI век в региона на Палестина. В настоящото изследване ще разгледаме някои особености на този тълковен стих в неговия старобългарски превод, като ги съпоставим с гръцкия изходен текст и анализираме различията.

Методология на изследването

В изследването се използва сравнителен текстологичен анализ на гръцкия текст на акростиха, според ръкопис Vat.gr.2125 – Codex Marchalianus⁵ (VI – VII век), и неговия преславски превод⁶ (X век), според ръкопис РНБ ф. 173, № 89 (XV век)⁷.

Резултати

Съпоставката на текстовете показва, че славянският преводач предава изходния текст, като добавя нова интерпретация на някои елементи и въвежда нови стилови похвати, които липсват в гръцкия оригинал. При това той се води не толкова от значението на съответната гръцка лексема, а най-вече от смисъла на пророческата книга и начина, по който тя се тълкува от гледна точка на християнското учение.

Това се забелязва още в първа синтагма, съставена от буквите *алеф*, *бет*, *гимел*, *далет* (таблица 1), където принципът на лексемно изграждане на гръцкия тълковен стих е нарушен и вместо две синонимни разнокоренни лексеми славянският преводач употребява една или две еднокоренни. Това може да се забележи при *τελειώσις* и *πλήρωσις*, преведени със *скончание*, а също *ἀνώτερον* (*ἀνώτερος* – горен, висш, възвишен; upper, higher) и *ὑψηλότερον* (*ὑψηλός* – висок, издигнат, извишен; high, lofty), преведени с производни от корена *вышь-*. Според обяснението на св. Йероним тук се разкрива учението на Църквата, която е Божият дом, в пълнотата на божествените книги. От значението на синтагмата се вижда, че първата фраза е уместно да бъде преведена като *обучение* или *усъвършенстване* (perfec-

tion), а втората – *на дома, изпълнен с висшето* (πλήρωσις лат. plenitudo making full, filling), но преводачът избира друга смислова рамка, в която повторението на лексемата *скончание* (съ-конъчати – приключвам; гр. συντελεῖν, лат. finire, consummare, terminare) създава негативен фон на фразата – обучението приключва, Божият дом се лишава от божествените книги. Очевидно старобългарският преводач е повлиян при избора на значение от контекста на песните в книга Плач, в която преобладава Божият гняв към избрания народ – Господ отхвърля олтара си, разрушава жертвеника, като неприятел съсипва крепостите, издига рога на противниците, разорява, без да пожали, излива яростта си като огън; народът е овладян от отчаяние и безнадеждност, които не намират утешение.

На този фон се откроява подредената и логически осмислена конструкция на азбучно-тълковния акростих, в която, както сочи св. Йероним, всеки елемент има своето място. В старобългарския превод тя е отчетлива и ясно забележима. Тълковният акростих има вътрешна динамика, в рамките на която се развива смисловата конструкция, изградена от взаимно свързани линейно синтагми и поредица от ключови думи, спомагащи за нейното изясняване. Двата противоположни края на тази конструкция – първа и седма синтагма, имат особено значение, което предстои да изясним по-долу.

Значението на седма синтагма, образувана от буквите *коф, рещ, сен, тау*, се определя от няколко ключови думи с индексиреща функция. Според св. Йероним в седмата и последна комбинация се съдържа тайнствено значение поради наличието в нея на числото 7. Той дава следното тълкуване: „Коф, Реш, Шин, Тау – призоваване, на главата, зъбите, знаци. През зъбите идва ясен глас и затворен в членоразделни звуци, се втурва към главата на всички – Христос, чрез Когото се постига вечното царство“.

В тази синтагма смисълът е рамкиран от няколко ключови думи, които стоят в паратактична взаимовръзка и оформят тъканта на посланието: лексемата κλησις (призован, избран) в съчетание с ἁγιασμός (свещенство, освещаване, способност да се види Бога) и σημεῖον (знак). Ключ към разчитане на значението дава старобългарският превод, в който гръцката лексема κλησις (повикване, викане, н.з. призоваване), употребена два пъти в синтагмата, е преведена с две старобългарски – *звание* и *избраннихъ*, чиято комбинация насочва към добре познатия новозаветен стих (Мт 22:14) „мнози бо сѣтъ званни, а мало избраннихъ“. В гръцкия текст паратактичната връзка между ключовите думи, посочени по-горе, оформя тъканта на скритото послание, което има същото значение: на избраните, които са видели Бога, ще се даде знак (за тяхното спасение).

Семантичният център на старобългарският тълковен стих е трета синтагма – буквите *тет* и *йот*, в която преводачът се отклонява твърде много

от гръцкия оригинал и вместо „добро начало“ превежда „добро обращение“. Значението на гръцката лексема ἀρχή (начало, лат. principium) тук е предадено като *обращение* (лат. conversio). В тълкованието на тази синтагма св. Йероним посочва, че когато сме достойни да бъдем с Христос и станем като ангели, учението на книгите ще бъде премахнато и ще видим лице в лице доброто начало, каквото е. От друга страна, важен лейтмотив в книга Плач е именно призивът към съгрешилите евреи за покаяние и връщане към Бога, особено забележим в края на петата песен, където народът моли Господ да го върне отново при Себе Си: „*вбрати ны ги к себѣ и вбратим сѧ*“⁸.

Така началото и краят на азбучно-тълковния стих (синтагми първа и седма) се явяват двете смислови точки, които определят неговата вътрешна динамика, а десетата буква *йот*, означена в славянския превод с лексемата „обращение“, е фокусният център, в който трансформацията от отчаяние към надежда става възможна. Някои изследователи са забелязали подобна хиазмена⁹ структура и в организацията на самите песни в книга Плач, като според израелския изследовател Елие Асис целта ѝ е да привлече вниманието към смисловия център, който съдържа основната идея на творбата [5]. Преобладаващото мнение е, че структурната организация на песните в Плач играе роля за правилното възприемане на тяхното съдържание. Надеждата за спасение е трудно забележима в мрачния и изпълнен с отчаяние, мъка и безизходност контекст на творбата, в която няма видимо развитие.¹⁰ Контрастът между възходящата азбучна подредба и емоционалното съпреживяване създава вътрешен конфликт, който спомага за позадълбоченото изучаване на творбата. Подобен стремеж откриваме и в старобългарския превод на азбучно-тълковния стих, в който очертаният конфликт между началото и края на стиха и поредицата от внимателно подбрани ключови думи подтикват към търсене и рационално изследване на неговата по-дълбока семантика.

Без да се спираме подробно на смисъла на останалите синтагми от тълковния акростих – втора, четвърта, пета и шеста, които също имат свое място в посочената схема, ще обърнем внимание на един друг аспект от изследването на старобългарския превод – количествения показател от сравнението на двата текста – гръцкия и славянския, при който се установява, че във всички прегледани преписи на старобългарския текст се отбелязва липса на някои букви и части от буквени тълкования (таблица 1). При това съответните стихове от основния текст на Плач не липсват, нито са разместени. Така например във втора синтагма (*хе, вав, заин, хет*) напълно липсват буквата *вав*, както и обяснението на *хе*, която е предадена погрешно като *итт*¹¹. В пета синтагма (*мем, нун, самех*) напълно липсва буквата *мем*, в шеста синтагма (*айн, пе, цаде*) липсва част от обяснението

на *айн*, която също е разчетена неправилно – *айнII*, като последната буква отразява графичния знак на еврейската буква, който прилича на гръцката *ипсилон*; в седма синтагма напълно липсва буквата *реш*. В дистрибуцията на липсващите букви – шеста и всяка седма след нея, се забелязва седморна последователност, която може и да не е случайно получена.¹² Съкращаването на някои от буквените обяснения, от друга страна, предполага семантичен подбор, който има за цел да изтъкне точно определено значение – както е при буквата *айн*, за която е подбрана само лексемата „источникъ“ (срв. кладасъ, студеньць), която отправя към известната новозаветна фраза (И 4:14) „но водата, която ще му дам, ще стане в него извор на вода, която извира за вечен живот“¹³.

Изводи/Дискусия

Славянският превод на тълковния акростих, обясняващ имената на еврейските букви към библейската книга Плач Йеремиев, и съпоставката му с гръцкия изходен текст поставят редица въпроси. На първо място стои въпросът за авторството на стиха – дали той е дело на преславския преводач на книга Плач, или е добавен от другаде към текста на песните. Аргумент за самостоятелно съществуване на текста може да се търси в липсващите букви, стиховете към които не липсват от песните, но схемата на ключовите думи и редакцията на някои от значенията говорят, че акростихът е обвързан с контекста на песните в книга Плач и някои от значенията са редактирани с оглед на по-пълното му разбиране. Тъй като преписваческата традиция на стиха, а и на цялата книга Плач Йеремиев е изключително монолитна и разликите на практика са незначителни, преписваческа грешка би могла да възникне единствено преди 1047 г., откогато датира първият руски препис. Корекция на липсващите букви е извършена в Острожката библия (1581 г.) според латинската Вулгата, но при нея тълковният акростих с обясненията на буквените имена е премахнат.

Наличието на редица новости в преводаческия подход – свободата, с която е преведен тълковният акростих, въвеждането на собствена паратактично разположена схема на ключови думи с фокусен център, различен от този в гръцкия оригинал, говори за добрата школовка на старобългарския книжовник – преводач и за отличното владееие на тълковните нива на гръцкия текст. Свободата, с която преводачът борави при превода на азбучно-тълковния стих в книга Плач, е характерна и за други писатели от Симеоновата епоха, като Йоан Екзарх, Черноризец Храбър, Константин Преславски и др., чиито авторски и преводно-компилативни произведения показват зрелостта и богословския потенциал на старобългарската книжовна култура. От друга страна, неразпознаването на графиката на еврейските букви, която обичайно се намира в гръцките катенни ръкописи, ко-

ментиращи книга Плач, говори, че преводачът на тълковния акростих е ползвал ранен изходен текст – исихиева редакция без коментари, какъвто е например този в Codex Marchalianus, и не е имал ориентир за правилното разчитане на еврейските буквени знаци и за различаването им от гръцките (там, където те са близки).

Накрая трябва да се спомене и високата образование на читателската публика в Симеонова България, за която са предназначени тълковният акростих и съдържащият се в него ключ към разчитането на скритите послания в старозаветния пророчески текст. За правилното възприемане на пророческата творба роля играе и предговорът към текста, който в сбита форма информира читателя за смисъла на Йеремиевото пророчество и за неговото осъществяване с идването на Християнската епоха.

Заклучение

Еврейският азбучно-тълковен акростих е изключително интересен и богат обект на изследване.¹⁴ Съхранените данни за ранната, т.нар. „обучителна“, тълковна традиция и нейното последващо развитие в Палестина (Йерусалим) и Египет (Александрия), както и включването на тълковния стих в ръкописната традиция на библейската книга Плач Йеремиев предоставят широка база за съпоставка и анализ на различните аспекти на въпроса – както сравнително-лингвистични, така и културно-исторически и богословски. Старобългарският превод със своите особености, част от които разгледахме по-горе, е ценен извор за историята на ранната християнска екзегетика, за която взаимовръзката между слово и символ, писмо и текст способства за правилния прочит и разбиране на Свещеното писание.

В старобългарската литература отглас от еврейската азбучно-тълковна традиция и акростихова поезия можем да открием в азбучния химнографски цикъл за предпразненство за Рождество Христово и Богоявление [6], Заупокойния чин за погребение на миряни и попове с глаголическа подредба [7], множеството азбучно-тълковни стихове [8], трактата „О писменехъ“, но най-ярък пример за творческото прилагане на принципите на еврейския азбучно-тълковен стих е самото старобългарско писмо, което по новаторски начин съчетава структурните особености на еврейското писмо и неговия тълковен потенциал [9, 10].

Таблица 1. Еврейският азбучно-тълковен акростих според Плач Йеремиев, гръцки текст, Codex Marchalianus, старобългарски текст, РНБ, ф. 173, рък. 89, и Писмо на св. Йероним (Sancti Hieronymi Epistola Ad Paulam De Alphabeto Hebraico Psalmi CXVIII)

		Cod.Vat.2125		РНБ ф.173 №89		HIERONYMUS, epis.XXX	
1	α	ΑΛΦΑ /ΑΛΦ	ματαίωσις ἢ τελείωσις	ⲀⲘⲪ (sic!)	ⲠⲚⲟⲩⲛⲉⲛⲓⲉ, или ⲠⲚⲟⲩⲛⲁⲛⲓⲉ	ALEPH	Doctrina
2	β	ΒΗΘ	οἰκοῦσα ἐν αὐτῷ	ⲄⲒⲦ	Ⲙⲟⲩⲗⲅⲅⲅ ⲛⲉⲙⲓⲗ	BETH	Domus
3	γ	ΓΙΜΛ	πλήρωσις ἀνώτερον	ⲒⲒⲘⲎⲘⲘ	ⲠⲚⲟⲩⲛⲁⲛⲓⲉ. ⲠⲚⲟⲩⲛⲓⲟⲗⲁⲛⲟⲩⲟⲩ	GEMEL	Plenitudo
4	δ	ΔΕΛΘ	Δέλτοι ὑψηλότεροι	ⲘⲎⲘⲦ	ⲚⲒⲒⲒⲠⲚ ⲠⲚⲟⲩⲛⲓⲗⲁ	DELETH	Tabularum
5	ε	Η	Αὐτή	ⲒⲠⲦ	/...../	HE	Ista
6	ι	ΟΥΑΥ	Ἐν αὐτῷ	/...../	/...../	VAU	Et
7	ι	ΖΑΙ	Ζῆ	ⲒⲀⲒ	ⲗⲒⲛⲉⲗⲅⲅⲅ	ZAI	Haec
8	π	ΗΘ	Ζῶν	ⲒⲦ	ⲗⲒⲛⲉⲗⲁⲛⲓ	HETH	Vita
9	ϑ	ΤΗΘ	Καλόν	ⲦⲒⲦ	Ⲙⲟⲩⲃⲟⲟ	TET	Bonum
10	ϑ	ΙΩΘ	Ἀρχή	ⲒⲞⲦ	ⲠⲚⲟⲩⲛⲉⲛⲓⲉ	IOD	Principium
11	ϑ	ΧΑΦ	Ὅμως	ⲦⲀⲦ	ⲠⲚⲟⲩⲠⲚⲉ	CAPH	Manus
12	λ	ΛΑΒΔ	Μάθε	ⲘⲀⲠⲘ	ⲠⲚⲟⲩⲠⲘ	LAMED	Disciplinae (sive) cordis
13	μ	ΜΗΜ	Ἐγὼ/ἀπὶ αὐτοῦ	/...../	/...../	MEM	Ex ipsis
14	ν	ΝΟΥΝ	Αἰών	ⲒⲞⲩⲛⲓⲗ	ⲠⲚⲟⲩⲛⲓⲗ	NUN	Sempiternum
15	μ	ΣΑΜΧ	Βοήθεια	ⲠⲀⲘⲦ	ⲠⲚⲟⲩⲛⲓⲗ	SAMECH	Adjutorium
16	ν	ΑΙΝ	Πηγή, ἢ ὄρασις, ἢ ὀφθαλμός	ⲀⲒⲒⲒ	ⲒⲠⲦⲟⲩⲛⲓⲗⲅⲅⲅ /...../	AIN	Fons (sive) oculus
17	ϑ	ΦΗ	Στόμα	ⲦⲒ	ⲟⲩⲑⲟⲗⲁ	PHE	Os
18	ϑ	ΣΑΔΗ	δικαιοσύνη	ⲠⲀⲘⲒ	ⲠⲚⲟⲩⲛⲓⲗ	SADE	Justitia
19	ρ	ΚΩΦ	Κλήσις, ἀγιασμός	ⲚⲟⲩⲠⲚ	ⲗⲒⲛⲉⲗⲅⲅⲅ. ⲠⲚⲟⲩⲛⲓⲗⲅⲅⲅ	COPH	Vocatio
20	ρ	ΡΗΣ	Ὅρατος, ἀρχηγός, ἢ κεφαλή	/...../	/...../	RES	Capitis
21	σ	ΣΕΝ	ὀδόντες	ⲠⲎⲒ	ⲗⲒⲛⲉⲗⲅⲅⲅ	SEN	Dentium
22	τ	ΤΑΥ	Σημεῖον, ἢ κλήσις	ⲦⲀⲩ	ⲗⲒⲛⲁⲛⲉⲛⲓⲉⲛⲓⲗ ⲠⲚⲟⲩⲛⲓⲗ	THAU	Signa

Бележки

- ¹ На древноеврейски книгата е назована според първата дума Eicha (Как), във Вавилонския Талмуд книгата се нарича Кинот (Плач, Елегии), в Септуагинта заглавието ѝ е Θρήνοι (Плач, Плачевна песен), а във Вулгата – Lamentationes.
- ² 1) *Aleph, Beth, Gemel, Deleth*; 2) *He, Vau, Zai, Heth*; 3) *Tet, Iod*; 4) *Caph, Lamed*; 5) *Mem, Nun, Samech*; 6) *Ain, Phe, Sade*; 7) *Coph, Res, Sen, Thau*.
- ³ В трактата се цитира значението на еврейската буква *алефъ*, която означава „учение“ и на гръцката *алфа*, която има смисъл „гърси“. Вж. [3].
- ⁴ Към VI век от перото на св. Сава Освещени или негов близък ученик (Псевдо-Сава) произлиза трактатът, озаглавен „*Mysteria Literarum*“ („Тайната на гръцкото писмо“), в който подробно се излага връзката между характерните особености на буквите в азбуката и свещените книги, в които се описва сътворението на света. Там се отбелязва не само приемствеността между двете свещени писма – еврейското и гръцкото, но се изтъква и важното значение на еврейската азбучно-тълковна традиция за правилното разбиране на библейските пророчества. Вж. [4].
- ⁵ Гръцкият текст на акростиха е проследен в следните ръкописи: Codex Marchalianus (Vat.gr.2125), Codex Barberianus 549, Codex Sin.gr.5, Vat.gr.1209.
- ⁶ Относно преславските преводи вж. **Евseev**, I. Kniga proroka Daniila. Moskva, 1905 [**Евseeв**, И. Книга пророка Даниила. Москва, 1905]; **Miltenov**, Y. Tekstologicheski nabljudenija varhu starozavetnite knigi na Dvanadesette malki proroci s talkuwanija. – V: *Yazik biblii. Lingvotekstologicheskie issledovanija. Nestor-Istorija, M.-SPb., 2012, s. 75 – 92* [**Милтенов**, Я. Текстологически наблюдения върху старозаветните книги на Дванадесетте малки пророци с тълкувания. – В: *Язык Библии. Лингвотекстологические исследования. М-СПб.: Нестор-История, 2012, с. 75 – 92*] (вкл. посочената библиография).
- ⁷ Старобългарският превод на тълковния акростих е изследван според следните ръкописи от РНБ: ф. 256/№ 31, ф. 304/№ 90, ф. 304/№ 19, ф. 304/№ 63, ф. 98/№ 123, ф. 98/№ 25, ф. 98/№ 87, ф. 173/№ 20, ф. 173/№ 89, F.I.461. Само последният препис е южнославянски, останалите са руски. Текстът на азбучно-тълковния стих във всички преписи е идентичен.
- ⁸ Покаяният тон на творбата е причина в ранната Църква тя да бъде включена като част от пасхалното богослужение на Велики петък – както е според Йерусалимския лекционар от V – VIII век. Тази практика се поддържа от Латинската църква, в чийто пасхален ритуал (Tenebrae – мрак) през три поредни дни – Велики четвъртък, Велики петък и Велика събота, се пеят части от Плач Йеремиев, които завършват с рефрена „Jerusalem, Jerusalem! **Convertere** ad Dominum Deum tuum“ („Йерусалиме, върни се към Господа Бога твой!“).
- ⁹ Хиазъм (от гр. *chiázō* – оформям като буквата „x“) е литературен похват, който разкрива по-дълбоко значение на пасаж в Писанието, отколкото е видно при повърхностен прочит на същите стихове. При него потокът на мисълта не протича последователно от началото до края (A-B-C-D-E), а е представен в огледална структура (A-B-C-B-A), при която първата и последната част са сходни и рамкират втората и предпоследната, които също носят близка идея, и т.н., а централното послание е в центъра. <<https://trifsnnews.blogspot.com/2010/10/blog-post.html>> (30.06.2024)

- ¹⁰ В еврейската традиция Плач се причислява към жанра елегии и погребални химни; старобългарски паралел е *Заупокоен чин за погребение на миряни и полове*, съдържащ глаголически азбучен акrostих (препис от XIII век). Вж. [7].
- ¹¹ Погрешно разчетена еврейска буква *хе*; ето пример за изписването на гр. *ита* и евр. *хе* от рък. Vat.barb.549: **И Т Т**.
- ¹² И. Тейлър предполага, че подредбата на семитските букви отначало е построена на фонетичен принцип – три сибилантни букви (z, s, š), които се разполагат на 7., 14. и 21. позиция (sabbatical places) и носят символичен смисъл, свързан със седмортостта [Tylor, I. The Alphabet. An account of the origin and development of letters. London, 1883, vol. 1, p. 193].
- ¹³ источникъ водѣи въслѣплѣжштаѣ въ животь вѣчьнѣи (Ac.ev..19c-d); (гръц.) phgĭ mdatow ЦлломŸnou eЮw zvĭn aЮEnion.
- ¹⁴ Вж. [Dimitrova, I., T. Pieva. Lamentations – the Hebrew Letter-name Acrostic and its Slavonic Translation. – In: *European Association of Biblical Studies, Annual Conference Syracuse 10th – 13th July, 2023*] (conference paper).

References/Литература

1. Gifford, E. Eusebii Pamphili. Praeparatio Evangelica book X. ch. V. Oxford: Typographeo academico, 1903, 472b. <https://www.tertullian.org/fathers/eusebius_pe_10_book10.htm>
2. Migne, J. Patrologia Latina. S. Hieronymi Epistolae XXX Ad Paulam. 22, 1845, pp. 441 – 445.
3. Kuev, K. Chernorizec Hrabar. Sofia: BAN, 1967, s. 57 – 58.
[Кюев, К. Черноризец Храбър. София: БАН, 1967, с. 57 – 58.]
4. Brandt, C. Der Traktat Vom Mysterium der Buchstaben. Kritischer Text mit Einführung, Übersetzung und Anmerkungen. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2007.
5. Assis, E. The Alphabet Acrostic in the Book of Lamentations. – In: *Catholic Biblical Quarterly*, 69, 2007, pp. 710 – 724.
6. Ivanova-Konstantinova, K. Dva neizvestni azbuchni akrostiha s glagolicheska podredba na bukвите. – V: *Konstantin-Kiril Filosof: Dokladi ot simpoziuma, posveten na 1100-godishninata ot smartta mu*. Sofia: BAN, 1971, s. 341 – 367.
[Иванова-Константинова, К. Два неизвестни азбучни акrostиха с глаголическа подредба на буквите. – В: *Константин-Кирил Философ: Доклади от симпозиума, посветен на 1100-годишнината от смъртта му*. София: БАН, 1971, с. 341 – 367.]
7. Zagrebin, V. Issledovanie pamjatnikov juzhnoslavjanskoj I drevnerusskoj pismennosti. M.-SPb., 2006, s. 232.
[Загребин, В. Исследование памятников южнославянской и древнерусской письменности. М.-СПб, 2006, с. 232.]
8. Demkova, N., N. Droblenkova. K isucheniju slavjanskih azbuchnih stihov. – V: *TODRL*, 23, 1968, s. 27 – 61.

- [Демкова, Н., Н. Дробленкова. К изучению славянских азбучных стихов. – В: *ТОДРЛ*, 23, 1968, с. 27 – 6 1.]
9. **Dimitrova, I.** Interaction of Semitic and Greek Models in the First Slavic Script System. – В: *Кирило-Методиевски студии*, 25, 2016, с. 424 – 435.
 10. **Dimitrova, I.** Sazdavaneto na glagolicata kao kulturne fenomen. – V: *Obshtestvoto na znaniето i humanizmut na XXI vek. Sbornik s nauchni dokladi ot 18. nacionalna konferencija s mezhdunarodno uchashtie.* Sofia: Za bukvite – O pismeneh, 2020, s. 106 – 115.
[Димитрова, И. Създаването на глаголицата като културен феномен. – В: *Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век. Сборник с научни доклади от 18. национална конференция с международно участие.* София: За буквите – О писменехъ, 2020, с. 106 – 115.]
 11. **Lampe, G. A** Patristic Greek Lexicon. Oxford: Clarendon Press, 1961.
 12. **Kurz, J., Z. Hauptova,** ed. Slovník Jazyka Staroslověnského. Lexicon Linguae Palaeoslovenicae, svazek I – IV. Praha: Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1960, 1973, 1982, 1997.

За автора

Инна Димитрова е преподавател в УниБИТ, магистър по английска филология, по палеославистика и доктор по лингвистика. Член е на Европейската асоциация за библеистика (EABS), Българската асоциация на преподавателите по английски език (БЕТА), управител на фондация „Глаголитика“. Интересите ѝ включват изучаване на писмени системи, палеославистика, средновековно ръкописно наследство, дигитализация и интердисциплинарно изследване на писмени паметници и др.

За контакт с автора: i.dimitrova@unibit.bg

**THE HEBREW LETTER ACROSTIC FROM THE BOOK OF
LAMENTATIONS AND ITS MEDIEVAL BULGARIAN TRANSLATION**

Inna Dimitrova

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: The paper examines the medieval Christian tradition of adding interpretive meaning to the names of the Hebrew letters in the biblical book of Lamentations, making it easier for the Christians to read the prophecy contained in the book. The research focuses on some principles the medieval Bulgarian translator uses to convey the content of the Hebrew letter-name interpretations from the Greek source, deviating significantly from the original text in some points.

Keywords: Hebrew alphabet, acrostic, Book of Lamentations, Bulgarian, translations.

About the Author

Inna Dimitrova is a Lecturer at ULSIT, Magister in English Philology, in Slavic Studies and a DPhil in Linguistics. She is a member of the European Association of Biblical Studies (EABS), the Bulgarian Association of English Language Teachers (BETA), manager of the Foundation “Glagolitica”. Her interests include the study of writing systems, Paleo-Slavic Studies, medieval manuscript heritage, digitization and interdisciplinary study of written monuments, and others.

To contact the Author: i.dimitova@unibit.bg